

ВПЛИВ ФОНЕТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ НА ФОРМУВАННЯ АУДИТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ПОЛОНІСТІВ

THE INFLUENCE OF PHONETIC FEATURES OF THE POLISH LANGUAGE ON THE FORMATION OF FUTURE POLONISTS' LISTENING SKILLS

У статті досліджується тісний взаємозв'язок розвитку рецептивних навичок з формуванням аудитивних умінь при вивченні іноземної мови. Виходячи із того, що основним завданням вдосконалення іношомовної комунікативної компетентності є успішна мовленнєва діяльність майбутніх комунікаторів у різних її проявах, можна виокремити 4 основних вида мовленнєвої діяльності: читання, говоріння, письмо та аудіювання. Зосереджується увага на аудіюванні як одному з фундаментальних компонентів, без яких унеможлиблюється успішне опанування мови.

Розглянуто різні трактування поняття «аудіювання», які базуються на аналізі думок та тверджень багатьох відомих мовознавців та лінгвістів. Відповідно до цього виділяються основні мовленнєві уміння та навички, за допомогою яких відбувається процес навчання. Проаналізовано певне протиріччя, яке існує серед науковців і полягає в розмаїтті поглядів на визначення дефініції умінь та навичок та їхній взаємозалежності. Наведено спробу класифікувати основні фонетичні особливості польської мови (у зіставленні з українською) шляхом поділення польської звукової системи на групи за ознакою ідентичності. Звертається особлива увага на відмінності звукового устрою польської мови як в усному, так і писемному мовленні.

Стаття висвітлює важливість розвитку рецептивних навичок, що є необхідним етапом для формування аудитивних умінь при вивченні іноземної мови та пояснює основні труднощі цього процесу. При чіткому розгалуженні більш простих та складних місць у вивченні фонетичного порядку іноземної мови можна виділити ті етапи, які потребують додаткової уваги, та відповідно якомога скоріше та якісніше сформувати в учнів необхідні рецептивні навички.

Ключові слова: вид мовленнєвої діяльності, аудитивні вміння, рецептивні навички, фонетичні особливості, звук, фонема, диграф, польська мова.

тичні особливості, звук, фонема, диграф, польська мова.

The article examines the close relationship between the development of receptive skills and the formation of listening skills in foreign language learning. Proceeding from the fact that the main task of improving foreign language communicative competence is the successful speech activity of future communicators in its various manifestations, we can distinguish 4 main types of speech activity: reading, speaking, writing and listening. Attention is focused on listening as one of the fundamental components without which successful language acquisition is impossible.

Different interpretations of the concept of "listening" are considered, which are based on the analysis of the opinions and statements of many famous linguists and linguists. In accordance with this, the main speech skills and abilities are distinguished, with the help of which the learning process takes place. The author analyzes a certain contradiction that exists among scientists, which consists in the diversity of views on the definition of skills and their interdependence. An attempt is made to classify the main phonetic features of the Polish language (in comparison with Ukrainian) by dividing the Polish sound system into groups on the basis of identity. Particular attention is paid to the differences in the sound system of the Polish language in both oral and written speech.

The article highlights the importance of developing receptive skills, which is a necessary stage for the formation of listening abilities in learning a foreign language, and explains the main difficulties of this process. With a clear division of the simpler and more difficult places in learning the phonetic order of a foreign language, it is possible to identify those stages that require additional attention, and accordingly, to form the necessary receptive skills in students as soon as possible and with high quality.

Key words: type of speech activity, listening skills, receptive abilities, phonetic features, sound, phoneme, digraph, Polish language.

УДК 378.016:811.162.1'342
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/56.2.14>

Менсітова Є.А.,
аспірант кафедри слов'янської філології
Запорізького національного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В умовах постійної міжнародної співпраці України із країнами Європи у різних сферах життя, а також налагодження тісних взаємозв'язків з державами, мови яких є спорідненими до української, з'являється гостра потреба у вивченні іноземних мов для подальшої легкої комунікації та обміну інформацією. Для якісного оволодіння іноземною мовою учню необхідно набути певний перелік умінь та навичок, які сформують його як кваліфікованого, компетентного та конкурентоспроможного фахівця. Вивчення іноземної мови розпочинається, як відомо, з засвоєння фонетичної складової мови. Під час цього процесу, безсумнівно, можуть виникнути певні труднощі, для подолання яких необхідно чітко розуміти чому

вони з'являються та в якій мірі виражаються. Водночас формування у студентів аудитивних умінь – одне з найголовніших завдань викладача під час навчання іноземної мови. У процесі формування аудитивних умінь в польській мові учні можуть стикнутися з недостатнім розвитком рецептивних навичок, для удосконалення яких необхідно виділити менш та більш проблемні ділянки та зосередитися на їх подоланні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аудіювання, як один із основних видів мовленнєвої діяльності, який є невід'ємним компонентом при формуванні іношомовної комунікативної компетентності реципієнта, розглядається багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими у різних аспектах. Серед українських та вітчизняних

науковців, які займаються дослідженням основних видів мовленнєвої діяльності, а також усіх тонкощів формування у студентів іншомовної комунікативної компетентності, можна виділити таких відомих лінгвістів та мовознавців, як О. Бігич, О. Волошина, С. Ніколаєва, М. Попов, Л. Калініна, І. Жук, О. Шевченко, Н. Мельничук, О. Кубіцька та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. До невирішених раніше частин загальної проблеми відносимо недостатнє розуміння учасниками мовного процесу того, чому з'являються та у якій мірі виражаються труднощі, що виникають під час засвоєння фонетичної складової польської мови.

Метою статті є виділення фонетичних особливостей польської мови, виокремлення основних труднощів у їх засвоєнні, створення класифікації ідентичних, схожих та безеквівалентних польських звуків у зіставленні з фонетичною системою української мови, а також визначення впливу цих особливостей на формування аудитивних умінь майбутніх полоністів.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, необхідно наголосити, що існують найрізноманітніші трактування поняття «аудіювання». На думку І. Кочан, «аудіювання – це перш за все вид мовленнєвої діяльності, під час якого людина одночасно сприймає та аналізує отриману на слух інформацію, концентруючи на ній свою увагу, тобто виконує смислово обробку інформацію» [5, с. 65–66]. М. Пентелюк визначає аудіювання як «вид рецептивної мовленнєвої діяльності, сприймання й розуміння почутого мовлення, аудіотексту, мета якої полягає в осмисленні почутого мовленнєвого повідомлення» [11, с. 21]. О. Бігич та низка вчених розглядають аудіювання як рецептивний «вид мовленнєвої діяльності, який належить до усної форми мовлення» [1, с. 280–298].

Виходячи із наведених дефініцій поняття аудіювання можна побачити, що не дивлячись на безліч різних трактувань, основна більшість дослідників погоджується із тим, що аудіювання – це передусім «вид мовленнєвої діяльності». Загалом у процесі використання мови комунікатор послуговується 4 основними видами мовленнєвої діяльності, до яких відносяться: аудіювання, говоріння, читання та письмо. Під час говоріння та письма людина висловлює свої думки, а при аудіюванні та читанні вона одержує мовленнєву інформацію, тобто сприймає і розуміє думки інших людей. Це пояснює, чому говоріння та письмо називають продуктивними видами мовленнєвої діяльності, а аудіювання та читання – рецептивними [7, с. 60]. Звідси виходить, що у процесі виконання будь-якої мовленнєвої діяльності людина формує певні мовленнєві уміння.

Відомо, що існує суперечність між поняттями «навичка» та «вміння». Так, О. Савченко стверджує, що не всі вміння у кінцевому результаті

перетворюються на навички, адже тільки ті дії, які становляться автоматизованими та повторюються багато разів можуть трансформуватися у навичку [10, с. 43]. Водночас Р. Мартинова у своїй праці доводить, що вміння, які є різними за рівнем творчого потенціалу та характером їхньої діяльності, розвиваються на основі певних знань. У подальшому одні з них перетворюються на навички, а інші становляться поштовхом для розвитку більш складних умінь [6, с. 128]. Низка дослідників дають інші дефініції поняттю уміння. Так, наприклад, С. Гончаренко трактує уміння як здатність належно виконувати певні дії, що базується на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок [2, с. 338]. З точки зору психології «уміння» розглядається як засвоєний суб'єктом спосіб виконання дії, який забезпечується сукупністю набутих навичок та знань [9, с. 128]. Не дивлячись на наявну суперечність, при аналізі наведених вище дефініцій, переважна кількість яких зосереджується на думці, що все ж таки навичка передуює умінню, у нашому дослідженні схильємось саме до такого твердження.

Тож, відповідно до кількості видів мовленнєвої діяльності можна виокремити 4 види основних мовленнєвих умінь: говоріння та письмо (продуктивні уміння), аудіювання та читання (рецептивні уміння). Кожне з цих чотирьох умінь послуговується певними навичками. Говорячи безпосередньо про рецептивні уміння, до яких відноситься і аудіювання, можна стверджувати, що вони базуються на таких рецептивних навичках:

1) Слухових: навички аналізу та розпізнавання інтонації, звукосполучень, звуків в усному мовленні;

2) Перцептивних: навички розпізнавання та сприймання буквосполучень, знаків пунктуації (в писемному мовленні), букв;

3) Лексичних: навичка відрізняти графічні та звукові образи лексем та розуміти їх;

4) Граматичних: навички розрізнявати граматичні або синтаксичні схеми усного або писемного мовлення [7, с. 63].

Тож, освоєння аудіювання передбачає формування міцних слухових навичок та відчуттів, де учнів перш за все необхідно навчити впізнавати та розрізняти звуки мовлення, сприймати інтонаційні сигнали, паузи, а також логічні наголоси у фразах та ін [4, с. 28]. Звідси стає зрозумілим, що для формування у майбутніх фахівців бездоганних рецептивних навичок (що, в свою чергу, сприяє подальшій успішній мовленнєвій діяльності учня та розвитку його аудитивних умінь) необхідно перш за все навчити їх вдало розрізняти відповіді фонем та звуки у мові, що вивчається.

Всім відомо, що вивчення будь-якої іноземної мови починається із вивчення алфавіту, де звертається особлива увага на графічне та звукове

Таблиця 1

Ідентичні звуки української та польської мов

Українська мова		Польська мова	
Графічне зображення	Звук	Графічне зображення	Звук
б	[б]	b	[б]
а	[а]	a	[а]
е	[е]	e	[е]
в	[в]	w	[в]
м	[м]	m	[м]
р	[р]	r	[р]
н	[н]	n	[н]
ф	[ф]	f	[ф]
з	[з]	z	[з]
к	[к]	k	[к]
ц	[ц]	c	[ц]
т	[т]	t	[т]
и	[и]	y	[и]

відображення літер. У процесі вивчення фонетичної складової іноземної мови необхідно враховувати той факт, що в учнів є вже сформована система звукових засобів у рідній мові. Це може бути як помічником у засвоєнні нової системи звуків, так і створювати перешкоди, що зумовлені інтерференцією (впливом) рідної мови. Виходячи з цього, варто зазначити, що найлегше засвоюються звуки,

що артикуляційно та акустично ідентичні до звуків у рідній мові, складніше – ті, які подібні, але мають суттєві відмінності. Найважче засвоюються ті звуки, аналогів яких не існує у рідній мові реципієнта [8, с. 91].

Усі звуки, спорідненої до української, польської мови можна також умовно поділити на такі групи, що дозволяє виокремити частину ідентичних звуків. Наведемо деякі з них (табл. 1).

Існують ще деякі звуки, які можна віднести до цієї категорії, незважаючи на те, що графічне зображення переважної кількості цих звуків відрізняється, що вочевидь зумовлено відмінністю абеткових систем.

Переходячи до звуків, які лише подібні до тих, що існують у звуковій системі україномовного учня, необхідно зазначити, що при вивченні звукового устрою польської мови перш за все звертається особлива увага на панування у польській мові шиплячих звуків та їх розмаїття. На відміну від української мови, у польській чітко розрізнення твердих та м'яких шиплячих звуків має вирішальне значення у процесі формування слухових навичок майбутніх полоністів. Якщо в українській мові пом'якшення таких приголосних відбувається шляхом використання літери *ь* або *i*, то у польській мові існують самостійні літери, що первинно виражають м'який звук, а літери *ь* не існує (табл. 2).

Таблиця 2

Звуки польської та української мов, що є подібними, але не ідентичними

Українська мова		Польська мова			
Шиплячі		Тверді шиплячі		М'які шиплячі	
Графічне зображення	Звук	Графічне зображення	Звук	Графічне зображення	Звук
ш	[ш]	sz	[ш]	ś/si	[ш']
ж	[ж]	rz/ż	[ж]	ź/zi	[ж']
ч	[ч]	cz	[ч]	ć/ci	[ч']
дж	[дж]	dź	[дж]	dź/dzi	[дж']

При аналізі вищезазначеної інформації можна зауважити, що переважна частина наведених фонем польської мови є диграфами. Як зазначає А. Загнітко, «диграф – це письмовий знак, що складається з двох літер і який використовується на позначення фонем» [3, с. 202]. Як бачимо, польська мова широко послуговується таким видом зображення фонем, хоча варто відмітити, що у наведених прикладах шиплячих звуків української мови також існує диграф на позначення фонем [дж]. У польській мові до таких звуків, окрім вже перелічених, також відноситься і [x], який письмово відображається сполученням літер *ch*. При вивченні польської мови якісне засвоєння диграфів становить одне з найголовніших завдань для учня, що сприяє успішному розвитку мовної, а зокрема і слухової, компетентності майбутнього фахівця.

Говорячи про ті звуки польської мови, що є безеквівалентними по відношенню до українських, можна виділити такі:

- *ą* – [он];
- *ę* – [ен];
- *ł* – [ў].

Літери *ą* та *ę* відтворюють носові звуки, аналогів вимови яких немає в українській мові. Літера *ł* позначає нескладовий звук – так званий «твердий» [л]. Порівнюючи його з іншими мовами, можна сказати, що він у багатьох випадках може бути близьким до англійського [w], а також в деяких випадках навіть до українського [в], але не тотожний йому. Правильне розпізнавання цих звуків забезпечить реципієнту правильність сприйняття отриманої інформації та її відтворення, а також формування власної чистоти мовлення.

Висновки. Отже, досвід розпізнавання звукових та графічних образів фонем, звукосполучень, звуків в усному мовленні, інтонацій та граматичних схем, тобто формування відмінних рецептивних навичок при вивченні іноземної мови, має фундаментальний вплив для формування аудитивних умінь, які сприятимуть подальшій ефективній мовленнєвій діяльності майбутніх фахівців. Розвиток умінь в аудіюванні неможливий без опанування звукової системи мови. Прагнення вдосконалити свої аудитивні можливості ставить перед реципієнтом одне з першочергових завдань, яке полягає в закріпленні артикуляційної бази та фонетичних особливостей іноземної мови.

Для набуття рецептивних навичок безпосередньо у польській мові, що є спорідненою до української, у першу чергу необхідно звикнути до абеткової системи, тобто форми писемності, адже польська мова послуговується латиницею, на відміну від української мови, яка користується кирилицею. Не менш вагомим є опанування та засвоєння диграфів, що відображають здебільшого тверді та м'які шиплячі звуки, які активно використовуються у польській мові. Виходячи із того, що у цій мові існують звуки, аналогів яких немає в українській, найбільш важким і в той же час значущим є засвоєння графічного відображення та усного сприйняття носових звуків [он] та [ен], а також звуку [ŷ].

Вивчення правил вимови іноземної мови, ознайомлення з її фонетичними закономірностями та знаками, розпізнавання відповідних фонем та звуків – все це є основною метою для удосконалення аудитивних умінь майбутніх спеціалістів. За умови опанування вищезазначених вимог можна

говорити про успішне закладання ґрунту для ефективної і грамотної мовленнєвої діяльності учнів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ.: Ленвіт, 2013. 590 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
3. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. 402 с.
4. Конспект лекцій з дисципліни «Методика навчання іноземних мов» : для студентів 5 курсу факультету «Референт-перекладач», які навчаються за спец. 035 Філологія (Переклад) / авт.-упор. І. Ю. Гусленко. Харків : Видавництво НУА, 2018. 64 с.
5. Кочан І. Словник-довідник із методики викладання української мови. Львів, 2005. 306 с.
6. Мартинова Р.Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов : монографія. Київ : Вища школа, 2004. 454 с.
7. Ніколаєва С.Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підруч. вид. друге, випр. і перероб. Київ : Ленвіт, 2002. 328 с.
8. Панова Л. С., Андрійко І. Ф., Тезікова С. В., Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 328 с.
9. Психологічний словник./авт.-уклад.: В.В.Синявський, О. П. Сергєєнкова ; за ред. Н. А. Побірченко. Київ: Науковий світ, 2007. 27 с.
10. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: підруч. для студ. пед. ф-тів. Київ : Абрис, 1997. 416 с.
11. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / за ред. М. І. Пентиліук. Київ : Ленсвіт, 2015. 320 с.